

Sygn. akt I ACa 456/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Dorota Markiewicz

Sędzia SA Roman Dzięczek (spr.)

Sędzia SO (del.) Adrianna Szweczyk - Kubat

Protokolant st. sekr. sąd. Joanna Baranowska

po rozpoznaniu w dniu 15 stycznia 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Spółdzielni Mieszkaniowej (...) z siedzibą w R.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Skarbu Państwa i Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 1 lutego 2012 r.

sygn. akt I C 482/10

1. oddala apelację;

2. zasądza od (...) Spółdzielni Mieszkaniowej (...) z siedzibą w R. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego .

Sygn. akt I Ca 456/12

UZASADNIENIE

Powódka – (...) Spółdzielnia Mieszkaniowa (...) z siedzibą w R. (dalej – Spółdzielnia) domagała się zasądzenia od Skarbu Państwa – Ministra Skarbu kwoty 81 770 zł tytułem odszkodowania za ustanowienie i przeniesienie prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego położonego w R. przy ul. (...) na podstawie art. 48 ust. 3 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (dalej u.s.m.), który to przepis został uznany za niezgodny z Konstytucją wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego.

Strona pozwana wnosila o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy uzupełnił reprezentację Skarbu Państwa w procesie o Ministra Infrastruktury, a następnie wyrokiem z dnia 1 lutego 2012 r. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powódka nabyła nieodpłatnie prawo własności dawnych mieszkań zakładowych znajdujących się w budynku przy ul. (...) w R. na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 października 1994 r. o zasadach przekazywania zakładowych budynków mieszkalnych przez przedsiębiorstwa państwowe (Dz. U. Nr 119, poz. 567 ze zm.) w drodze umowy z dnia 4 czerwca 1998 r. zawartej pomiędzy powódką i (...) S.A. z siedzibą w R..

Na wniosek dotychczasowych najemców lokalu nr (...) w tym budynku powódka zawarła z nimi w dniu 12 grudnia 2007 r. w formie aktu notarialnego umowę ustanowienia i przeniesienia prawa odrębnej własności tego lokalu wraz z udziałem użytkowania wieczystego gruntu i we współwłasności części wspólnych budynku.

W tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo oparte na dyspozycji art. 417¹ § 1 k.c. w zw. z art. 361 § 1 k.c. nie miało usprawiedliwionych podstaw. Pomędzy bowiem utratą przez powódkę prawa własności przedmiotowego lokalu, formułowaną jako szkoda, a zdarzeniem w postaci niekonstytucyjności przepisu art. 48 ust. 3 u.s.m., nie zachodzi adekwatny związek przyczynowy.

Pomimo bowiem utraty mocy obowiązującej art. 48 ust. 3 u.s.m., pozostał w obrocie prawnym – zarówno w dacie sprzedaży lokalu, jak i w dacie orzekania przez Sąd - art. 48 ust. 1 u.s.m., który stanowił podstawę prawną zbycia tego lokalu, po spłacie przez najemcę zadłużenia z tytułu świadczeń wynikających z tytułu umowy najmu. Taka wykładnia tego przepisu znalazła swój wyraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 i art. 108 § 1 k.p.c.

Od tego orzeczenia w całości apelację wniosła powódka.

Podnosząc zarzuty naruszenia art. 64 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 48 ust. 1 u.s.m. i art. 417¹ § 1 k.c., a także art. 316 k.p.c. wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie jest uzasadniona.

Na wstępie zauważyć należy, stosownie do art. 316 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. , że po wydaniu przez Sąd Okręgowy zaskarżonego wyroku, Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 14 lutego 2012 r. w sprawie P 17/10 (Dz.U.2012/201) stwierdził, że „Art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116, z 2004 r. Nr 19, poz. 177 i Nr 63, poz. 591, z 2005 r. Nr 72, poz. 643, Nr 122, poz. 1024, Nr 167, poz. 1398 i Nr 260, poz. 2184, z 2006 r. Nr 165, poz. 1180, z 2007 r. Nr 125, poz. 873, z 2008 r. Nr 235, poz. 1617, z 2009 r. Nr 65, poz. 545, Nr 117, poz. 988, Nr 202, poz. 1550 i Nr 223, poz. 1779, z 2010 r. Nr 207, poz. 1373 oraz z 2011 r. Nr 201, poz. 1180) w zakresie, w jakim przyznaje najemcy roszczenie o przeniesienie własności spółdzielczego lokalu mieszkalnego, który przed nieodpłatnym przejęciem przez spółdzielnię mieszkaniową był mieszkaniem przedsiębiorstwa państwowego, państwowej osoby prawnej lub państwowej jednostki organizacyjnej, powiązane wyłącznie z obowiązkiem spłaty zadłużenia z tytułu świadczeń wynikających z umowy najmu lokalu (pkt 1 powołanego przepisu), jest niezgodny z art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.” (I), zarazem w punkcie II orzekł, że „Przepis wymieniony w części I wyroku, w zakresie tam wskazanym, traci moc obowiązującą z upływem 12 (dwunastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.”

Zgodnie z poglądem przeważającym w orzecznictwie Sądu Najwyższego, wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niezgodność przepisu ustawy z Konstytucją jest w zasadzie skuteczny ex tunc, tj. od dnia wejścia w życie zakwestionowanego przepisu, chyba że co innego wynika z jego sentencji albo - jak np. w wypadku niekonstytucyjności art. 418 k.c. - utrata mocy obowiązującej następuje ze skutkiem od dnia wejścia w życie Konstytucji (zob. uchwała z

dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 45/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 136, wyrok z dnia 9 października 2003 r., I CK 150/02, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 132, wyrok z dnia 29 października 2003 r., III CK 34/02, OSP 2005, nr 4, poz. 54, uchwała z dnia 23 stycznia 2004 r., III CZP 112/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 61, postanowienie z dnia 15 kwietnia 2004 r., IV CK 272/03, niepubl., wyrok z dnia 30 września 2004 r., IV CK 20/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 161, wyrok z dnia 26 listopada 2004 r., V CK 270/04, niepubl., uchwała z dnia 23 czerwca 2005 r., III CZP 35/05, OSNC 2006, nr 5, poz. 81, wyrok z dnia 7 października 2005 r., II CK 756/04, "Monitor Prawniczy" 2005, nr 21, s. 1027, uchwała z dnia 19 maja 2006 r., III CZP 26/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 39, wyrok z dnia 14 września 2006 r., III CSK 102/06, niepubl., uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 99/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 79, wyrok z dnia 15 czerwca 2007 r., II CNP 37/07, niepubl., wyrok z dnia 13 grudnia 2007 r., I CSK 315/07, niepubl., wyrok z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 31/08, OSNC-ZD 2009, nr A, poz. 16, wyrok z dnia 20 maja 2009 r., I CSK 379/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 172).

Odraczając w punkcie drugim (II) sentencji powołanego wyroku utratę mocy obowiązującej zakwestionowanej części przepisu, Trybunał Konstytucyjny zaakceptował jego obowiązywanie do czasu tam wskazanego, tj. 23 lutego 2013 r.

Odroczenie utraty mocy obowiązującej miało umożliwiać każdemu, komu przysługuje roszczenie przekształcenie prawa najmu w prawo własności, po dokonaniu spłat określonych odpowiednio w art. 48 ust. 1 pkt 1 u.s.m.

Należy w tym miejscu odwołać się do punktu 10.4 uzasadnienia wyroku Trybunał Konstytucyjny z 17 grudnia 2008 r. (P 16/08), w którym wskazano, że odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej przepisów uznanych za niekonstytucyjne oznacza, że do momentu wskazanego w sentencji wyroku przepisy te obowiązują, a ich obowiązywanie jest równoznaczne z koniecznością ich przestrzegania i stosowania przez wszystkich ich adresatów. Zgodnie bowiem z art. 190 ust. 1 Konstytucji, także to rozstrzygnięcie zamieszczone w tekście orzeczenia Trybunału, jest nie tylko ostateczne, ale i ma moc powszechnie obowiązującą. Zakresem tej mocy objęte są również wszystkie sądy. Konstytucja nie przewiduje bowiem żadnego wyjątku w stosunku do zasady wyrażonej w jej art. 190 ust. 1 (zob. wyroki TK: sygn. K 25/01, sygn. P 1/05), a pogląd o konieczności stosowania w okresie odroczenia przepisów, które utraciły domniemanie konstytucyjności, jest utrwalony w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego (zob. wyroki TK: sygn. SK 1/04, sygn. K 14/03, sygn. P 1/05, sygn. K 30/06, sygn. P 10/07, sygn. SK 49/05, sygn. U 5/06 oraz wyrok z 1 lipca 2008 r., sygn. K 23/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 100). Oznacza to także, że postępowania zmierzające do zawarcia przez osobę uprawnioną ze spółdzielnią umowy przeniesienia własności lokalu powinny być kontynuowane, tj. umowy przeniesienia własności lokalu zawarte pomiędzy spółdzielnią a osobą uprawnioną nie mogą być unieważnione, a orzeczenia sądowe zastępujące oświadczenia woli spółdzielni mieszkaniowych (z powodu opieszałości spółdzielni), wydane na podstawie art. 49⁽¹⁾ u.s.m., nie mogą być wzruszone w trybie art. 190 ust. 4 Konstytucji (v. tamże).

W tym kontekście Sąd Apelacyjny podziela stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 grudnia 2007 r. (III CZP 125/07, OSNC 2008/12/138), że sugestia płynąca z brzmienia art. 417¹ § 1 k.c., który przewiduje odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody spowodowane wydaniem aktu normatywnego, iż zdarzeniem wyrządzającym szkodę jest samo wydanie aktu normatywnego, a nie jego obowiązywanie, nie może być zaakceptowana.

Art. 417¹ § 1 k.c. przewiduje odpowiedzialność nie za szkody spowodowane wydaniem aktu normatywnego, lecz wywołane jego wejściem w życie i obowiązywaniem. Taka koicydencja wynika z odczytywania tego przepisu w związku z art. 417 § 1 k.c.

A zatem, z punktu widzenia odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone wydaniem aktu normatywnego istotne znaczenie należy przypisać nie wydaniu i wejściu w życie aktu normatywnego, lecz jego obowiązywaniu.

Z przepisów Konstytucji odnoszących się do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego wynika, że nie zawsze stwierdzenie przez Trybunał, iż dany akt normatywny jest sprzeczny z Konstytucją pociąga za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa za jego wydanie. Skoro bowiem Konstytucja pozostawia Trybunałowi możliwość ustalenia, od kiedy należy traktować określony akt normatywny za nieobowiązujący i w wyroku z 14 lutego 2012 r.

Trybunał z tej możliwości skorzystał, nie można postawić znaku równości pomiędzy samym stwierdzeniem przez Trybunał niezgodności określonego aktu normatywnego z Konstytucją, a możliwością przypisania Skarbowi Państwa odpowiedzialności odszkodowawczej za wydanie takiego aktu. Konstytucja w art. 190 pozostawiła Trybunałowi ostateczną decyzję co do tego, jakie skutki ma pociągać za sobą jego orzeczenie. I Trybunał Konstytucyjny z tego uprawnienia skorzystał w sposób wyżej wskazany.

Inna interpretacja art. 417¹ § 1 k.c. byłaby sprzeczna zarówno z art. 417 § 1 k.c. jak i art. 190 Konstytucji; prowadziłaby także do następstw, które trudno akceptować. Uznanie, że samo stwierdzenie niekonstytucyjności aktu normatywnego jest wystarczające do przypisania Skarbowi Państwa odpowiedzialności za bezprawie legislacyjne, a odroczenie wejścia w życie orzeczenia Trybunału nie ma żadnego znaczenia, musiałoby prowadzić do dysfunkcjonalności w działalności organów państwa. Z jednej strony bowiem z orzeczenia Trybunału wynika jednoznacznie, że określony przepis, pomimo jego sprzeczności z ustawą nadal obowiązuje, zatem organy państwa i podmioty, których dotyczy, powinny się do niego, w czasie odroczenia utraty jego mocy obowiązującej, stosować. Z drugiej strony gdyby przyjąć, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą związaną z obowiązywaniem takiego przepisu, żaden racjonalnie działający organ ani podmiot nie powinien go stosować, gdyż narażałby w ten sposób Skarb Państwa na odpowiedzialność odszkodowawczą.

Jeżeli więc Trybunał, biorąc pod uwagę wszystkie chronione Konstytucją wartości, decyduje się na utrzymanie w mocy przepisu sprzecznego z ustawą, umową międzynarodową lub Konstytucją, to tak długo, jak on obowiązuje, żadnemu zachowaniu, do którego ten przepis się odnosi, nie można przypisać cechy bezprawności. Prowadzi to do wniosku, że nie można uznać - w rozumieniu art. 77 Konstytucji i art. 417¹ § 1 k.c. - aby działania organów Państwa, dla których przepis ten stanowi podstawę, były niezgodne z prawem, a tym samym pociągały za sobą odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa.

W tej sytuacji kwestia ewentualnej szkody (art. 361 k.c.) oraz naruszeń procesowych z nią związanych, nie miała znaczenia. Z kolei zarzut naruszenie wskazanego w apelacji przepisu Konstytucji jest zarzutem niewłaściwie skierowanym, albowiem wskazany przepis nie kreował wprost praw i obowiązków, relewantnych w sprawie, lecz mógł stanowić i w części stanowił podstawę orzekania Trybunału Konstytucyjnego w przedmiocie niezgodności (z nim) wskazanego przepisu u.s.m., w brzmieniu nadanym nowelą czerwcową z 2007 r. do u.s.m.

Już tylko na marginesie wskazać należy, że wykładnia art. 48 ust. 1 u.s.m. w zakresie odnoszącym się do roszczeń najemców zakładowych, w przypadku nieodpłatnego nabycia przez spółdzielnię mieszkaniową budynku, w którym znajdują się dawne mieszkania zakładowe, zostało jednolicie wyjaśnione orzecznictwie Sądu Najwyższego: najemca ubiegający się o przeniesienie własności lokalu na podstawie art. 48 ust. 1 u.s.m. nie wnosi wkładu budowlanego, lecz obowiązany jest spłacić spółdzielni jedynie zadłużenie z tytułu świadczeń wynikających z umowy najmu (art. 48 ust. 1 pkt 1 u.s.m.). (por. wyrok SN z dnia 16 XI 2011 r., V CSK 524/10, LEX nr 1001346 i orzeczenia tam przywołane).

Z tych wszystkich względów, na podstawie art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 108 § 1 i art. 98 k.p.c. w zw. z art. 99 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 6 pkt 6 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).